

Regeringskansliet
Finansdepartementet

Malmö universitets yttrande över betänkande SOU 2020:46 En gemensam angelägenhet

Malmö universitet har inbjudits att lämna synpunkter på SOU 2020:46 En gemensam angelägenhet. Kommissionen, som arbetat mellan 2018-2020, har haft som direktiv att ”att lämna förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämlikheten och öka möjligheterna till social rörlighet. Den ekonomiska jämlikheten ska framför allt främjas genom åtgärder som bidrar till en så jämn fördelning av marknadsinkomsterna som möjligt.” (s. 126) Enligt kommissionen kan detta sammanfattas i tre huvudpunkter:

- Föreslå åtgärder som kan bidra till att utjämna skillnader i upp-
växtförhållanden, samt i möjligheter till god utbildning och arbete med
goda arbetsvillkor.
- Överväga åtgärder som stärker den enskildes rätt i förhållande till starka
ekonomiska intressen.
- Lämna förslag till andra typer av jämlikhetsskapande åtgärder.

Vidare sägs: ”Förslagen ska främja jämlikhet på ett sådant sätt att ekonomins
funktionssätt och tillväxtpotential stärks.” (s. 126)

Betänkandet En gemensam angelägenhet tar dock ett vidare grepp kring frågorna. I förordet konstateras att kommissionen har ”valt en bred ansats genom att granska politikområden som både indirekt och direkt kan tänkas påverka den ekonomiska jämlikheten. Syftet har varit att skapa en bred diskussion om dessa frågor.” (s. 5)

Mot denna bakgrund, som innebär att betänkandet har ett rikt och något spretigt innehåll med många olika förslag har Malmö universitet valt att i sitt remissvar fokusera på de områden och frågor som är direkt relevanta för Malmö universitet och som lyfts i betänkandet:

- Högre utbildning
- Livslångt lärande

Allmänt menar Malmö universitet att det är av stor vikt att ta hänsyn till forskningen vad avseer alla frågor som kommissionen berör men mer specifikt vill vi framför allt lyfta utbildningens centrala roll i demokratiska välfärdssamhällen. Vi vill också understryka det som kommissionen själv lyfter fram: den pågående pandemin har inneburit nya utmaningar för våra demokratiska välfärdssamhällen, som också medför att vi behöver omvärdera vissa frågor och beakta tidigare

Postadress

Malmö universitet
205 06 Malmö

Besöksadress

Malmö universitet
Nordenskiöldsgatan 1

Telefon

040-665 76 00

E-post

Anders.Wigerfelt@mau.se

Webb

www.mau.se

analyser i ljuset av detta. Detta rör inte minst det nya utbildningslandskap som vuxit fram.

Allmänna synpunkter

Utbildningens centrala roll för ett starkt demokratiskt samhälle där ekonomisk tillväxt och jämlikhet går hand i hand är en viktig aspekt som kommissionen bygger sina förslag på. Kommissionen lyfter också att samhällsomvandlingen, som innefattar både demografiska förändringar med längre livslängd och ökad migration samt den tekniska utvecklingen - digitaliseringen - gjort att utbildning fått en ny och delvis annorlunda roll jämfört med tidigare. Det talas nu sedan en tid tillbaka om behovet av ett livslångt lärande. Denna syn på lärandet, från något som sker under en begränsad period i livet, till något som pågår under hela livet ställer stora krav på både individer och samhälle. Det livslånga lärandet ska möta behov som är väldigt skiftande: från ett ökat behov av den allra mest grundläggande skolutbildning, främst beroende på invandring, till olika typer av ”skräddarsydda” utbildningar som matchar nya mer specifika behov på arbetsmarknaden. Dessutom finns det behov av en högre utbildning som kan vara mer flexibel i relation till när utbildning ges, var den ges och på vilket sätt (på campus, på distans eller blandat, på olika språk). Detta inte minst för att kunna möta behovet av livslångt lärande och breddat deltagande, bland annat i relation till utbildningsbakgrund och social bakgrund, men också i relation till andra faktorer som kön. Därtill har vi en klyfta mellan land och stad som är viktig att beakta och där universitets och högskolors konkreta närvaro i olika delar av landet har varit och kommer att vara central. Som kommissionen uttrycker det:

”Även om de nyare högskolorna och universiteten generellt har en tydligare fackinriktning, innebär den ökade tillgängligheten till högre utbildning att produktionen av humankapital har spritts till nya grupper och regioner.” (s. 340)

Malmö universitet vill understryka att vi delar kommissionens syn på utbildningens centrala roll i och för demokratiska välfärdssamhällen och långsiktig hållbarhet. Vi vill också understryka att vi, i likhet med kommissionen, ser ett fortsatt stort behov av satsning på utbildning. Här vill vi särskilt lyfta två allmänna aspekter som berör detta:

- Arbetet med breddad rekrytering och breddat deltagande behöver intensifieras. Det faktum att studenter från studieovana hem fortfarande i liten grad söker sig till högre utbildning är ett problem som drabbar de individer som förlorar en livschans, men det är också en utmaning för ett långsiktigt hållbart samhälle och inte minst en utmaning för högre utbildning och forskning i sig. Det som dagens allt mer polariserade samhällen dessutom synliggör är behovet av att synliggöra vad högre utbildning och forskning innebär och inte minst stärka tilliten till forskningsbaserad kunskap generellt. Breddad rekrytering och breddat deltagande är centralt i detta arbete.
- Det digitala språng som pandemin inneburit har också gjort att vi befinner oss i ett delvist annat utbildningslandskap än det som rådde när kommissionen genomförde sitt arbete.

Synpunkter på förslag som berör högre utbildning och livslångt lärande

Jämlikhetskommissionen gör rätt i att framhålla utbildningens centrala betydelse för demokrati och uthållig ekonomisk tillväxt, för social inkludering och social sammanhållning. Men det handlar inte om några nya insikter. Redan på 1950- och 60-talen framhölls att en arbetsmarknad präglad av snabb strukturomvandling måste pareras med investeringar i livslångt lärande för att erbjuda omställningsmöjligheter. Ekonomer som Gösta Rehn och Ingvar Svennilson var tidigt ute med att peka på vuxenutbildningens avgörande betydelse. Man förutsåg att det var möjligheterna till lärande och kompetensutveckling under olika skeden av livet som skulle vara nyckeln till trygghet, det som skulle möjliggöra varaktig förankring i arbetslivet och god inkomstutveckling. Gösta Rehn talade träffande om ”vingarnas trygghet”. Goda förutsättningar för utbildning som vuxen skulle ge individer resurser att välja karriärvägar och förhindra ofrivillig inlåsning. Det formulerades alltså tidigt visioner för livslångt lärande som ett uttryck för en frihetlig social investeringsstrategi. Sverige blev i många avseenden en föregångare på området, såväl idémässigt som praktiskt politiskt.

Utmaningarna idag är inte mindre än på 1950- och 60-talen. Utbildningskraven har ökat dramatiskt. I praktiken är fullföljd utbildning på gymnasial nivå ett inträdesvillkor i arbetslivet och en förutsättning för rimliga inkomstförhållanden. Utan fullständiga kvalifikationer på grundläggande och gymnasial nivå hänvisas individer till prekära jobb utan inkomstrygghet eller möjligheter till kompetensutveckling. Precis som Jämlikhetskommissionen framhåller lämnar allt för många unga grundskolan och gymnasieskolan utan att uppnå utbildningsmålen samtidigt som vi också har en större grupp med migrantbakgrund i högre åldrar som behöver stöd för att tillgodogöra sig kunskaper och färdigheter på grundläggande nivå för att klara etableringen på arbetsmarknaden.

Malmö universitet delar således Jämlikhetskommissionens problembeskrivning. Däremot delar vi inte alla förslag eller slutsatser, och vi tycker också att det saknas förslag.

- Malmö universitet delar kommitténs slutsats att det krävs stora statliga satsningar på högre utbildning och livslångt lärande. Men vi delar inte kommissionens förslag om att det krävs en särskild strategi från regeringen för högre utbildning på distans (s. 612). Pandemin har inneburit en omstrukturering av utbildningslandskapet som bland annat innebär att skillnaderna mellan campusförlagd utbildning och distansutbildning blivit otydligare. Att majoriteten av all högre utbildning under 2020 genomförts digitalt, med hjälp av verktyg och pedagogik som tidigare enbart använts inom distansutbildningar innebär också att vi i dagsläget har helt andra erfarenheter och annan kunskap som nu bör tas tillvara. Dessa erfarenheter behöver tas om hand och vi behöver också ett nytt språkbruk för att synliggöra denna nya praktik. Detta behöver vi arbeta med efter pandemin.
- Malmö universitet delar kommitténs slutsatser att lärosätena behöver tillföras medel för att utforma nya program och kurser som kan möta både den nya arbetsmarknaden och individens behov av livslångt lärande. Konkret behövs det avsättas en ökad resurs per student, vilket inte minst är till gagn för arbetet med breddat deltagande. Vi delar dock inte kommitténs rekommendation att lärosätenas utbud enbart skall styras av regionernas behov. Det nya digitala utbildningslandskapet innebär att vi som

utbildningsanordnare tar fram utbildningar som i allt högre utsträckning riktar sig till studenter hela landet. Vi vill dessutom understryka att universitet och högskolor själva är de som är bäst lämpade att avgöra vilka utbildningar de ska ge.

- Malmö universitet delar kommitténs slutsatser att lärosätena behöver tillföras medel för att utveckla de digitala verktygen och den digitala pedagogiken. Här vill vi också synliggöra att det saknas ett resonemang kring digitala klyftor och vad detta har för betydelse i vårt samtida och framtida samhälle.
- Malmö universitet delar kommitténs slutsatser att UKÄ får i uppdrag att utreda
  - 1) hur digitaliseringen/distansundervisning påverkar genomströmning samt
  - 2) digitaliseringen/distansundervisning påverkar breddad rekrytering och breddat deltagande.
- Malmö universitet är också försiktigt positivt till tankarna kring regionala lärcentrum. Inte minst kan de fylla en central funktion i relation till digitala klyftor och arbetet med breddad rekrytering och breddat deltagande. Vi vill också understryka att lokala bibliotek delvis kan betraktas som ett regionalt och lokalt lärcentrum, något som inte lyfts i betänkandet.
- Malmö universitet ser att insatserna behöver stärkas för att fånga upp unga som har svårt att klara övergången från grundskolan till gymnasieskolan. I Sverige har flera utredningar pekat på att det kommunala aktivitetsansvaret för unga som inte befinner sig i gymnasieutbildning inte fungerar tillfredsställande. Det saknas tydliga riktlinjer för verksamheten på nationell nivå, vilket bidrar till betydande brister ur ett likvärdighetsperspektiv. Jämlikhetskommissionen förordar ett ökat statligt och regionalt ansvarstagande för den grundläggande utbildningen och det borde rimligen också gälla aktivitetsansvaret. Pandemin kan bidra till ett ökat behov av stöd till unga som inte klarar övergången från grundskolan till gymnasiet. Inom EU framhålls att medlemsländerna bör arbeta mer målmedvetet med att etablera så kallade ungdomsgarantier med särskilt fokus på unga och unga vuxna med svag utbildningsbakgrund och försörjningssvårigheter (i åldrarna upp till 30 år). Här har våra nordiska grannländer kommit längre och utformat mer fullskaliga utbildningsgarantier där man bygger broar mellan socialtjänst, arbetsmarknadspolitik och utbildning. Sverige har mycket att lära. Här saknar vi ett tydligt förslag i Jämlikhetskommissionens betänkande kring hur detta ska hanteras detta.
- Malmö universitet vill understryka den betydelse som folkbildning, folkhögskolor och vuxenutbildning har för livslångt lärande och möjligheten till högre utbildning. Detta saknas i Jämlikhetskommissionens betänkande som inte synliggör folkbildningens och folkhögskolornas stora betydelse som en ”andra chans” för individer i behov av kompletterande utbildning. Mer än var tionde elev i gymnasiet är inskriven på ett introduktionsprogram. I Malmö är andelen elever på introduktionsprogram större än andelen elever på yrkesprogram. Förutom att detta är en utmaning ur ett kompetensförsörjningsperspektiv på arbetsmarknaden innebär det också stora sociala utmaningar. För eleverna på introduktionsprogram är

det helt avgörande att vuxenutbildningen ger goda möjligheter till kompletterande utbildning. En betydande andel av eleverna läser också in gymnasiekompetensen via komvux och folkhögskola. Uppföljningar av enskilda årskullar i Malmö visar att drygt 40 procent tar vägen via komvux och folkhögskola. Mer än var tionde grundskoleelev påbörjar i ett senare skede en folkhögskoleutbildning, många gånger på den allmänna kursen som ger möjligheter att komplettera tidigare grundskole- och gymnasieutbildning.

- Malmö universitet vill också understryka att Jämlikhetskommissionen blir lite motsägelsefull i skrivningarna om relationen mellan de utbildningsinsatser som görs inom det reguljära skolsystemet, på grundskolenivå och gymnasienivå, och de utbildningsinsatser som erbjuds via arbetsmarknadspolitiken. Vi uppfattar det som att man vill tona ner betydelsens av utbildning inom den aktiva arbetsmarknadspolitikens ram. Det är i så fall olyckligt. Yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning blir allt viktigare när elevvolymerna inom gymnasieskolans yrkesprogram är otillräckliga. Dessutom kan förberedande utbildning och studiemotiverande kurser vara viktiga verktyg inom arbetsmarknadspolitiken för att erbjuda arbetslösa med ofullständig utbildning anpassade studievägar i kombination med ekonomisk försörjning i form av aktivitetsstöd eller förhöjda utbildningsbidrag. Utbildningsplikten för vissa nyanlända med låg utbildning inom ramen för etableringsprogrammet aktualiserar också frågan om samordning mellan den aktiva arbetsmarknadspolitiken och utbildningar inom den kommunala vuxenutbildningen och på folkhögskolor. Här kunde Jämlikhetskommissionen i högre grad ha låtit sig inspireras av de kompetenspolitiska perspektiv som presenterades i den arbetsmarknadspolitiska utredningen från 2019.
- Malmö universitet ser ett flertal problem med de slutsatser som dras kring lärarutbildning. Dessa slutsatser berör allt ifrån söktryck och intresse för utbildningen till hur utbildningen bedrivs, vart den bedrivs och vilka utbildningar som ges.
- Malmö universitet konstaterar att det i utredningen finns ett antal förslag och rekommendationer som på ett avgörande sätt påverkar pedagogik och lärarutbildning. Eftersom det redan finns ett stort antal utredningar och PM från utbildningsdepartementet som berör många olika sidor av lärarutbildningen är det överraskande att det här framförs förslag som gör grunden för dessa för samhället och demokratin centrala utbildningar ytterligare osäker. Malmö universitet förespråkar att det skapas långsiktiga och bestående ramar om dessa utbildningar som en förutsättning för både hög kvalitet och höga siffror för antagning och genomförande. Malmö universitet påpekar att en del av tankarna kring pedagogik och lärarutbildning verkar vara byggda på felaktig information; till exempel är landets lärarutbildningar inte förlagda till ”lärarhögskolor” (sidan 556) utan är akademiska professionsutbildningar inom landets lärosäten. Pedagogik är utan tvekan viktigt och Malmö universitet anser att mer forskningsresurser borde tillföras det utbildningsvetenskapliga fältet och den praktiska forskningen för att skapa en skola på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Malmö universitet är förvånat över att förslaget att lärarstudenter ska kunna anställas i skolan efter halva utbildningstiden (sidan 608) inte innefattar en diskussion av att många lärosäten numera bedriver arbetsintegrerad lärarutbildning och att en utvärdering av olika

modeller (tex ”Dalamodellen” och ”Malmömodellen”) vore önskvärd istället för förslag på sådant som redan görs.

- Angående förslag/rekommendationer som lämnas om att koncentrera lärarutbildningarna till ett fåtal lärosäten och att bedriva distansutbildning hänvisar Malmö universitet till remissvar från Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) som fullt ut täcker lärosätets uppfattningar.